

Wouter Beke, *De ziel van een zuil. De Christelijke Volkspartij 1945-1968*, Leuven, Universitaire Pers, 2005, 535 pp., ISBN 90 5867 498 3 (KADOC-Studies, nr. 30).

Dit boek is het resultaat van een doctoraal proefschrift waarmee Wouter Beke in 2004 aan de KU Leuven doctor in de sociale wetenschappen werd. Dat komt ook tot uiting in zijn benadering van de problematiek. Vooreerst schetst hij in een theoretisch kader de betekenis van een *catch all*-partij. Daarbij verplaatsen de bekende spelregels van de pacificatiepolitiek zich naar de wijze waarop interne besluitvorming tussen facties/tendensen tot stand komt. Tussen die groepen vindt een machtsstrijd plaats om de dominantie, om het bepalen van de partijlijn, om de levering van het politieke personeel, om de aanwezigheid/erkenning op regeringsniveau, om de keuze van de coalitiepartner en zo op het door de regering gevoerde beleid. Toch moet, in functie van het gemeenschappelijke doel en de prioritair geachte gezamenlijke belangen, de eenheid worden bewaard. Daartoe dienen "*overarching loyalties*" zoals religie of nationalisme, het aanwenden van die pacificatiemechanismen, alsook de aanwezigheid van een duidelijk vijandbeeld en externe bedreiging. Dat past de auteur toe op de 'christelijke' volks'partij (CVP/PSC) als *catch all*-partij, vertrekkend van het partijcongres van 1945 tot de splitsing van de partij in 1968. Hij onderzoekt welk effect de drie traditionele conflictvelden op de partij hebben gehad: de levensbeschouwelijke (pp. 91-219), de sociaaleconomische (pp. 221-353) en de communautaire (pp. 355-482) breuklijn. Zoals bekend situeerde het keerpunt zich in 1958 bij de ondertekening van het schoolpact.

Het verlies van het polariserende levensbeschouwelijke thema bij uitstek leidde tot een identiteitsbevraging, terwijl zich een overgang voltrok van "*closed catholicism*" naar "*open catholicism*". Het christelijke cement brokkelde af: het vooruitstrevende sociaaleconomische programma kwam in conflict met de *catch all*-gedachte, de communautaire confrontatie leidde tot een uitdrukkelijker regionale in plaats van nationale opstelling. Beide conflictvelden vielen zelfs samen tijdens de vorming van de travaillistische regering Lefèvre-Spaak in 1961. De vooral Waalse burgerlijke en conservatieve vleugelaanvaardde niet dat de door haar sinds het interbellum gepatroneerde regeringsformule met de liberalen voor een coalitie met de socialisten werd verlaten. Zij kantte zich én tegen het sociaaleconomische én tegen het taalprogramma. In april 1961 weigerde meer dan 25% van de parlementsleden de regering het vertrouwen en wat later vertrok een aantal belangrijke conservatieven naar de tot PVV/PLP hervormde liberale partij. Aan de andere kant zochten vele leden van de Waalse christelijke arbeidersbeweging (MOC) aansluiting bij de *Rénovation Wallonne* om via een wallingantische omweg toch de oude travaillistische droom (het mislukte experiment van de UDB vlak na de Tweede Wereldoorlog) proberen te realiseren. Dat bevestigt overigens de veel grotere tegenstellingen en blokvorming in de Waalse vleugel dan in de Vlaamse, waar een grotere harmonie tussen de standen leefde en de conservatieve tendens veel minder sterk stond.

Het belangwekkende is dat Beke voor zijn onderzoek in eerste instantie gebruik kon maken van het uitgebreide partijarchief van de CVP, bewaard in het KADOC. Dat levert heel wat inside-informatie met betrekking tot de intrapartijbesluitvorming, de interne spanningen en de weerstanden waarmee het kerstprogramma achteraf werd geconfronteerd.

De belangrijkste inzichten inzake de communautaire problematiek werden in essentie reeds gepubliceerd in *Res Publica* (2002, nr. 1, pp. 119-148). Daarin schreef Beke met K. Van Nieuwenhuysse het artikel *Vlaamse actie binnen de CVP/PSC: de Groep van Acht (1960-1968)*. De betekenis van die groep in de communautaire versnelling was niet onbekend, maar werd veel sterker gecontextualiseerd en in zijn boek gaat Beke daarop verder door.

De CVP/PSC profileerde zich in 1945 uitdrukkelijk als een Belgisch-unitaire partij. Volgens het kerstprogramma was België geen toevallige of kunstmatige constructie, maar een wilsnatie. Die unitaire bekommernis vertaalde zich in de paritaire samenstelling van het partijbestuur (het Nationaal Comité, NC), hoewel het zwaartepunt van de partij uitgesproken in Vlaanderen lag (in 1946/47: 68% van de zetels in de Kamer en 70% van de leden; een overwicht dat nog zou toenemen). Er bestonden wel twee taalkundige vleugels, maar die hadden slechts beperkte bevoegdheden. Koningskwestie en schoolstrijd hadden reeds tot communautaire spanningen geleid, maar die werden nog levensbeschouwelijk geneutraliseerd. Na 1958 viel dus de confessionele beveiliging weg.

Voordien reeds waren repressie- en epuratievoorstellen, die het Vlaamse ongenoegen over de afloop van de koningskwestie hadden moeten verzachten en die door het NC waren goedgekeurd, op weerstand van Waalse volksvertegenwoordigers gestuit. Daarna stelden zich de problemen met betrekking tot de vastlegging van de taalgrens (de talentelling van 1947!), het taalgebruik in de centrale administraties, de regeling voor Brussel en de randgemeenten. De partij had gepoogd en poogde zo lang mogelijk de beproefde pacificatiemechanismen van *encommissionering*, topoverleg en *nondecisionmaking*. Maar de tegenstellingen groeiden langs beide kanten. Aan Waalse zijde verdedigde men het statusquo en voelde men zich geminoriseerd door

de congresresoluties van Charleroi (maart 1960) en Oostende (december 1961), die als een opgelegd compromis werden beschouwd en waardoor men zich niet gebonden voelde. Aan Vlaamse zijde was men steeds minder bereid de Vlaamse meerderheid te laten muilkorven door de pariteit in de formele partijstructuren en door de gedeeltelijke blokkering door Waalse parlementsleden van toch door het NC genomen beslissingen. Aan beide zijden werd naar meer autonomie gestreefd. Het NC bleek onmachtig nog langer het primaat van de partij aan de parlementsfracties op te leggen.

Het is dat machtsverschuivingsproces dat Beke zeer goed analyseert en waarbij aan Vlaamse zijde de 'Groep van Acht' (vier volksvertegenwoordigers en vier senatoren) een hefboomfunctie zou krijgen.¹ Externe omstandigheden waren de herleving van de buitenparlementaire Vlaamse beweging (VVB en VABT) en van het Vlaams-nationalisme, waardoor de CVP opnieuw onder electorale druk kwam en tegelijkertijd de bewegingsruimte voor de flaminganten daarbinnen toenam.

Intern kan men uit het betoog van Beke goed een aantal fases in die machtsverschuiving ten voordele van de parlementsfractie en ten koste van de unitaire structuur onderscheiden. In eerste instantie was uit onvrede reeds een afzonderlijke Vlaamse Kamergroep (1950) en dito Senaatsgroep (1953) ontstaan, maar veel verschil maakte dat niet. Wel was het zo dat op 24 juni 1960 56 parlementsleden van de CVP zich ertoe hadden verbonden om geen nieuwe regering te steunen die niet aan twee eisen tegemoetkwam: op ministerieel vlak een gelijkwaardige behandeling van de Vlaamse culturele aangelegenheden met de Fransta-

1. De 'Groep van Acht' bestond uit de volksvertegenwoordigers A. Verbist, G. Van den Daele, L. Lindemans, J. Verroken, en uit de senatoren A. De Boodt, J. Custers, A. Sledsens, R. Vandekerckhove. De samenstelling ervan zou om verschillende redenen nog wijzigen.

lige (gericht op een structurele ingreep in het departement van Nationale Opvoeding en Cultuur) en ten minste evenveel Vlaamse (en wie als zodanig kon worden beschouwd) als Franstalige ministers. Einde 1960 kwam dan de 'Groep van Acht' tot stand, die als interne drukingsgroep voor een versnellingsfase zorgde en het uitstelgedrag van de Franstaligen doorbrak. Zonder formeel statuut zou die groep als factie zwaar op het beleid gaan wegen. Niet gegroeid vanuit de Vlaamse vleugel van de partij maar vanuit de Vlaamse parlementsfracties, waar de pariteit niets speelde, ging hij volgens Beke een viervoudige functie vervullen: de contacten verzorgen met de buitenparlementaire Vlaamse beweging en met de Vlaamse pers (het begin van een permanent overleg met vooral *De Standaard*, *Het Volk* en *Gazet van Antwerpen*, waardoor de katholieke pers een rechtstreekse mede-actor in de politieke besluitvorming werd); het anticiperen op die buitenparlementaire Vlaamse beweging als controle ten opzichte van de Volksunie en van de antipartijpolitiek; het organiseren van een bestendig overleg tussen de Vlaamse Kamer- en Senaatsgroep; de samenwerking met de Vlaamse vleugel en de Vlaamse afgevaardigden in het NC, zodat de werking als een partijactiviteit kon worden voorgesteld. Einde 1960 werd de 'Groep van Acht' door de Vlaamse parlementsfracties gemandateerd in zijn voorhoederol qua Vlaams eisenprogramma alsook in de vertaling ervan naar het regeringsbeleid. In een volgende fase werden alle Vlaamse parlementsleden in maart 1961, drie dagen na de verkiezingen, samengebracht zonder medeweten of goedkeuring van de partijtop en werd eenparig een eisenpakket goedgekeurd, te overhandigen aan de informateur of de formateur als minimumbasis voor de vertrouwensstemming. De druk werd nu rechtstreeks op de formateur en later op de regering uitgeoefend, wat in 1963 mee tot het compromis van Hertoginnedal zou leiden. De volgende fases waren cruciaal

in de verdere evolutie naar een autonome partijvleugel en in het verzelfstandigingsproces. Beide vleugels mochten eigen studiedagen organiseren. De Vlaamse vleugel deed dat in september 1964, met op de agenda de Vlaams-Waalse politieke vraagstukken, en met de bedoeling om na de perikelen rond Hertoginnedal alle geledingen weer op een lijn te brengen (ter vergelijking: het Vlaams socialistische congres zou plaatsvinden in 1967). Na het congres van Luik in december 1965 verwierven de vleugels ten slotte ook beslissingsbevoegdheid. Het probleem van de Leuvense universiteit zou dan een onoverbrugbare kloof slaan. Voor de Franstaligen was dat een zaak van de universitaire en kerkelijke overheid en geen politieke aangelegenheid. Voor de Vlamingen was ze dat uitdrukkelijk wel en moest ze via een wet worden opgelost. Na de splitsing van de partij in 1968 zou de hele Vlaamse vleugel (CVP) zich christendemocratisch noemen, in tegenstelling tot de PSC waar dat tot de arbeidersvleugel beperkt bleef.

Tot slot een paar bedenkingen, beperkt tot het communautaire. Eén. Deze analyse illustreert nogmaals hoe de Vlaamse beweging na de Tweede Wereldoorlog in het defensief was gedrongen. De liberale partij bleef een onvlaamse lijn volgen. Er voltrok zich een breuk met het Vlaamse socialisme. Binnen de CVP/PSC liet de nieuwe partijstructuur nog weinig marge. Onder de homogene CVP-regeringen 1950-1954 werd dan ook weinig vooruitgang gemaakt, zij het dat men, ondanks Franstalige tegenkanting, de publicatie van de talentelling van 1947 tegenhield. De daaropvolgende liberaal-socialistische regering zou de resultaten ervan echter wel publiceren. Twee. De auteur gaat weinig in op welke effecten de oversteek van vooral Franstalige conservatieven naar de PVV/PLP op de interne communautaire machtsverhoudingen binnen de CVP/PSC hebben gehad, ook al omdat hij dat in verschillende onderdelen behandelt. Drie.

Het is het recht van de auteur om zich inhoudelijk te beperken. Toch is het opvallend dat de invloed van de standsorganisaties, zeker van het ACW/MOC, op de besluitvorming nauwelijks ter sprake komt, zelfs niet contextueel en zelfs niet bij de identificatie van de leden van de 'Groep van Acht' en zijn evoluerende samenstelling. Zo ontstaat de indruk dat zij als individuen handelden. Vier. Het blijft een merkwaardige vaststelling hoe men aan Franstalige kant de Brusselse agglomeratie ongeremd naar Vlaamse kant wilde doen uitbreiden, maar naar het Waalse gebied toe een strak territorialiteitsprincipe werd gehuldigd en van individuele mensenrechten ineens geen sprake meer was. Zo weigerden Franstalige katholieken in het NC (juli 1960) het evenredigheidsbeginsel, waardoor ook in acht (later drie) Waalse gemeenten een faciliteitenregeling voor Nederlandstaligen zou worden ingevoerd. Niettemin voorzag het wetsontwerp-Gilson op 30 maart 1962 nog in een faciliteitenregime voor acht Vlaamse en drie Waalse randgemeenten. *"In merkwaardige omstandigheden"* (waarvan de auteur de betekenis niet verduidelijkt), schraptte men daarna de drie Waalse randgemeenten en als compensatie ook twee Vlaamse, zodat men daarna nog zes Vlaamse randgemeenten, de 'zes', overhield. [Harry Van Velthoven]
